

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Балалар аутизмі: Қазақстандағы жағдайы қандай?ЖАРИЯЛАНДЫ
04.12.2023СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/147668/>

2 сәуір — Дүниежүзілік аутизм туралы ақпараттандыру күні. Қазақстанда аутизммен ауыратын 6 мыңға жуық бала бар. Мұндай балаларға білім берудегі жағдайы қандай?

«Аутизм – қарым-қатынас пен әлеуметтік және эмоционалдық қызметтің бұзылуымен сипатталатын, жиі ауыр мінез-құлық проблемаларымен бірге жүретін ауыр даму ауруы»

Америка Құрама Штаттарындағы аутизмді зерттеу институтының зерттеуіне сәйкес, 50 сау баланың 1-інде аутизм спектрінің бұзылуы бар. Өкінішке орай, Қазақстандағы жағдай да мәз емес: жыл сайын аутизммен ауыратын балалардың саны артып келеді. Оларды мектепке дейінгі және мектептегі білім беру ұйымдарына қабылдауда қиындықтар туындауда, түзету әдістері мен әлеуметтік қолдау жоқ. Дегенмен, қазіргі зерттеулер көрсеткендей, бұл жағдайға ерте араласу аутизм белгілері бар адамдарға олардың қабілеттерін жақсартуда және маңызды қадамдар жасауға көмектеседі.

«2025 жылға қарай ерекше білім беру қажеттіліктері бар адамдарды, оның ішінде аутизммен ауыратын балаларды қабылдауға дайындалған мектепке дейінгі ұйымдар мен мектептер үлесін 70%-ға дейін, колледждер мен ЖОО-ларды 100%-ға дейін ұлғайту жоспарлануда», — деді ҚР БҒМ Арнайы және инклюзивті білім беруді дамытудың ғылыми-практикалық орталығының директоры Айгерім Күдеринова.

Айта кету керек, Қазақстанда арнайы білім беру саласындағы мемлекеттік қызмет көрсету стандарттары әзірленіп, бекітілген. Бұл ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды психологиялық-медициналық-педагогикалық тексеру және кеңес беру, ерекше балаларды психологиялық-медициналық-педагогикалық түзету және әлеуметтік оңалту, балаларды үйде жеке тегін

оқытуды ұйымдастыру үшін құжаттарды қабылдауды қамтиды.

Бұл жүйенің әлі қалыптасу сатысында тұрған бөлігі. Аутизмі бар балаларға арналған қызметтер ересектерге арналған қызметтерге қарағанда әлдеқайда көп. Америка Құрама Штаттарында заң бойынша 22 жасқа дейін білім алу қажет. Мысалы Юта университетінде кәдімгі және мамандандырылған сабақтарды ұсынатын екі ересек бағдарламасы бар. Соның бірі – кампуста тұру.

Адамның қабілетіне байланысты аутисттарға жұмыс беру де қамтылған. Дүкендерде, мейрамханаларда, егер арнайы дағдылар болса, онда зауыттарда да орналастыру мүмкіндігі де бар. Аутизммен ауыратын адамдар үшін жұмыс іздейтін арнайы агенттіктер бар, олардың ерекше қасиеттеріне қарай, белгілі бір қызмет түрінде пайдаланады. (Мысалы, олар ұзақ уақыт бойы монотонды жұмыс жасай алады және қателерді анықтауда өте тиімді. Айталық, компьютерлік қателерді). Көбінесе ерекше қажеттіліктері бар жастардың жеке кәсібі болса, ата-анасы бірге жұмысқа орналастырады.

Ал Қазақстандағы жағдайға келсек, Қазақстан Үкіметі мүмкіндігі шектеулі балалар үшін инклюзивті білім берудің қолжетімділігін қамтамасыз етуге міндеттеме алды және мүгедектердің құқықтарын, соның ішінде сапалы инклюзивті білім алу құқығын бекітетін халықаралық шарттарды ратификациялады. Мүмкіндігі шектеулі балаларға инклюзивті білім беру жүйесін қалыптастыру мүддесінде заңнамалық және нормативтік құқықтық актілерге және нормативтік құқықтық актілерге өзгерістер енгізілді. 2019 жылға қарай инклюзивті жалпы білім беретін мектептердің үлесін 70 пайызға жеткізу міндеті қойылды.

Дегенмен, бұл есеп көрсеткендей, шынайы инклюзивті білім беру жолындағы ілгерілеу баяу болды. Жергілікті қоғамдастықта барлық балалардың басқалармен тең дәрежеде сапалы инклюзивті және тегін бастауыш және орта білім алуға қол жеткізуін қамтамасыз ету үшін үкімет өзінің білім беру саясаты мен көзқарасын түбегейлі қайта қарауы және кемістіктері бар адамдарға теріс көзқарасты жеңу үшін шаралар қабылдауы қажет. Атап айтқанда, оқу-тәрбие процесінің сапасын арттыру және әрбір баланың әлеуетін жан-жақты дамытуға жағдай жасау үшін қолайлы жағдай жасалуы керек.

Қазақстанда мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту тәсілі айқын медициналық бейімділікпен сипатталады. ПМПК қорытындысы іс жүзінде жалпы білім беретін мектепте оқуға рұқсат. Бұл Қазақстанның мүмкіндігі шектеулі балаларға басқалармен тең дәрежеде кемсітусіз білім алу құқығына кепілдік беру жөніндегі міндеттемесіне түбегейлі қайшы келеді. Баланың білім беру бағдарламасына және ол талап ететін қолайлы жағдайға қатысты мәселелер негізінен

медициналық сипаттағы сараптамамен ғана шешілмеуі керек.

Қазақстан заңнамасында педагогтар балаға келіп, онымен сабақ жүргізген кезде үйде білім алу мүмкіндігі де қарастырылған.

Ұзақ уақыт бойы үйде оқытылатын мүгедек балалар сапалы білім ала алмай, колледжге немесе университетке түсе алмай, құрбыларынан, сыныптастарынан және жалпы қоғамнан оқшауланып, ажырап қалуы мүмкін. Үйде оқыту баланың болашақта білім алуына және жұмысқа орналасу перспективаларына елеулі теріс салдары болуы мүмкін.

Мектепке дейінгі немесе мектепке дейінгі білім беру мүмкіндігі шектеулі балаға келгенде ерте анықтау және араласу үшін маңызды рөл атқарады. Заңнама ата-аналарға жалпы білім беретін және арнайы (түзету) балабақшаларының бірін таңдау құқығын береді, бірақ іс жүзінде кейбір жалпы білім беретін балабақшалар мүмкіндігі шектеулі балаларды қабылдаудан бас тартады.

Қазақстанның кейбір қалаларында әр жылдары мүмкіндігі шектеулі балаларға инклюзивті білім беру бойынша түрлі бастамалар жүзеге асырылды. Кейбір инклюзивті жалпы білім беретін мектептерде мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған жеке оқу бағдарламалары қолданылады, бірақ жеке көзқарас жалпы білім беретін мектептерде оқитын барлық мүгедек балаларға қолданылмайды.

Кейбір арнайы мектептердегі білім деңгейінің төмендігі де қынжылтады. Кейбір арнайы мектептерде физикалық қолжетімділіктің, оқу материалдарының немесе дайындалған педагогикалық кадрлардың болмауына байланысты сапалы білім беру қиынға соғады. Оларға орта білімнен кейінгі және жоғары білім алған кезде жалпы білім беретін және арнайы («түзету») мектептері ұсынатын ЖОО-ға түсу емтихандарына дайындықтың төмен деңгейімен, сондай-ақ мүмкіндігі шектеулі жастарға жоғары білім алуға мүмкіндік беретін инфрақұрылымның және басқа да қолайлы жағдайлардың болмауына байланысты. Мүмкіндігі шектеулі балалардың жоғары білім алу құқығын жүзеге асыруына кедергі келтіретін және олардың әрі қарай жұмысқа орналасуын қиындататын тағы бір фактор – әлі де оқуын жалғастырып жатқандар үшін колледждер мен университеттерде қолайлы жатақхананың болмауы. Әңгіме лифттердің, пандустардың, бейімделген оқу материалдарының, сондай-ақ көлік қолжетімділігінің жоқтығы туралы болып отыр.

Отандық және әлемдік зерттеулер нәтижесінде әртүрлі зияткерлік тапсырмалардан тұратын бағдарламалардың сапасын көтеріп, олардың адамдармен қарым-қатынас жасасудың, әрекеттесудің жалпыға ортақ әдістерін өз бетімен меңгеруі басты мақсатымыз. Сондықтан жоғарыда айтылған, бүгінде

қолданысқа енген жүйелі әдіс-тәсілдерді қолдану арқылы, аутизмге шалдыққан баланың өз проблемасын жеңуіне мамандар мен қоғамның барлық өкілдерінің жұмыла жұмыс жасауы абзал. Сонда ғана мұндай балаларды әлеуметтендіруге, қоршаған ортамен қарым-қатынас орнатуға, әрекеттесу дағдыларын қалыптастыру бағытындағы үлкен істер іске аспақ.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.